

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

Интеллектіні этнопсихологиялық аспектіде зерттеу жаңа бағыттардың бірі, зерттеу мақсаты мынада - интеллекттік іс-әрекет құрылымдары және оның этностық тұрғыдан талдануы, интеллект және этнос, интеллекттік белсенділік, оның этностық сипаты, этноидентификация мәселесі, интеллектіні дамытудағы этномәдени құндылықтардың рөлі, этностық түсініктердің тұлғаның интеллекттік әлеуетін көтеруге әсері, ұлттық тілді, салт-дәстүрді, ұлттық мәдениетті қалыптастыру негізі болып табылатын этностық сана-сезімдердің даму ерекшеліктері негізгі сұрақтардың бірі болып табылады.

Соңғы кездері өзекті болып отырған зерттеулер этнопсихологияның бір саласы – этносаралық аралық қатынастарда интеллекттік дамудың арақатысы мәселесі болып отыр. Мұнда әрбір этностың мәдени ерекшеліктері тарихы тұрғыда қарастырылады. Этнопсихологиялық зерттеулердің нақты міндеттері:

- жағымды этностық ұқсастықты қалыптастырудың психологиялық механизмдерін табу, адам санасы мен мінез-құлқын реттеудің айрықша мәдени механизмдерін анықтау, этностардың құндылықтар жүйесін зерттеу;
- этностық толеранттылықты топтық және жеке бастық деңгейде қалыптастырудың психологиялық механизмдерін зерттеу.

Қазіргі жаңа этнопсихология - бірнеше тәуелсіз бағыттарды қамтиды:

- психологияның сәйкес салаларының теориялық және әдістемелік бөлігін құрайтын психофизиологияның, когнитивті процестердің, естің, эмоциялардың, сөздің т.б. этностық ерекшеліктерін салыстырмалы, кросс-мәдени зерттеулер.
- этносаралық сана мен сана сезімдерді әлеуметтік психологияның сәйкес бөлімдеріне қатысты (әлеуметтік перцепция, әлеуметтік ішкі ыңғайлану, топаралық қатынастар) зерттеу.

Интеллектіні этнопсихологиялық аспектіде зерттеу этностық идентификацияны зерттеуді талап етеді. Бұл үшін оның оның динамикасын қарастыру қажет, яғни, қай кезден бастап этностық идентификацияның қалыптасуы аяқталады, бала өзін өз этносымен бе, әлде, басқасымен идентификациялайды ма осы жағдайда анықтау керек. Себебі, тұлғада алғашында әлеуметтік идентификация жүреді, оның дамуын зерттеп, балада этностық түсініктер мен этностық идентификацияның толық қалыптасқанын көруге болады. Ол үшін еркін таңдау негізінде өзіндік идентификация әдісі жүргізіледі. Мұндағы негізгісі баланың когнитивті дамуы идентификациямен тығыз байланысты.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Петрова А.С. Феномен общения с точки зрения этнопсихологии (к постановке проблемы) // Советская этнография. – М., 1987 – №3.- С.12-22.
2. Снежкова И.А. К проблеме изучения этнического самосознания у детей и юношество // Советская этнология. – 1982. - № 1. - С. 80-88.
3. Жарықбаев Қ.Б. Этнопсихологическая наука Казахстана в XX веке.- Алматы, 2006. – С. 256.
4. Әмірова Б.Ә. Этникалық жаңсақ нанымдардың көпұлттық қарым-қатынастағы әсері // ҚПА хабаршысы. – Алматы, 2005.- №1. – Б. 19- 26.
5. Бердібаева С.Қ. Творчестволық іс-әрекеттің этнопсихологиясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2006. - Б. 102.

ӘОЖ 372.3.4

АҚЫЛДЫ-КАРТАЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ералханқызы Мадина

eralkhankyzy@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, «Мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу»
мамандығының 4 курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.к, профессор Ф.Н.Жұмабекова

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, әдістерін технологияларын таңдауда көпнұсқалық қағидасы бекітілген, білім мекемелерінің педагогтарына өзіне оңтайлы нұсқаны тиімділігіне қарай пайдалану педагогтан үлкен шеберлікті талап етеді. Сол себептен балабақша педагогтарының кәсіби дамып өсуі жаңа технологияны меңгеру – мұғалімнің кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуы, өзін – өзі дамытып оқу– тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыру басты мақсаттардың бірі болуы тиіс [1].

Елбасымыз Жолдауында «XXI ғасырдың табалдырығы алдында білім беру капиталға айналуға. Елдің даму деңгейі білімі арқылы бағаланатын болады» - деп сапалы білім беруге ерекше назар аударған еді. Бұл мектепке дейінгі кезеңге де тікелей қатысты. Ерте бастан бала еркін ойлауға, жасына сай жұмысын жоспарлап, соңына дейін жеткізуге, кедергілерге қарсы тұруға, сыни ойлауға бейімделгені жән. Ол үшін дәстүрлі білім мазмұнын сақтай отырып, педагогтар жаңартылған жағдайға икемделу керек. Білім берудің сапасын жақсарту, әдістемелік негізін өзгерту заман талабына сәйкес туындап отырған қажеттілік. Бұрын оқу үрдісінде педагог басты рөл атқарған болса, қазір тәрбиеленушінің белсенділік көрсетуі маңызды. Үдеріс педагогтың емес, білім алушының әрекетімен бағалануы тиіс [2].

Педагогикада инновация–білім беру, тәрбиелеу жұмысына жаңалықты енгізу, яғни жаңа әдіс-тәсілдерді амалдарды, құралдарды, жаңа тұжырымдарды жасап, оларды қолдану ретінде анықталады. Инновацияны жете түсініп, инновациялық әдіс-тәсілдерді балабақша өміріне кеңінен енгізу жеткіншек ұрпақтың саналы да, сапалы білім алуының бірден-бір шарты болып табылады. Қазақстанда ең алғаш «Инновация» ұғымына қазақ тілінде анықтама берген ғалым Немеребай Нұрахметов. Ол «Инновация, инновациялық үдеріс деп отырғанымыз – білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі» деген анықтаманы ұсынады [3].

Интеллектуалды карталарды жасау балаларға үлкен қызығушылық тудырады, баланың ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынасы мен өзара әрекеттесуі дамиды, тәуелсіздік, өз мақсаттарының қалыптасуы бар іс-әрекеттер. Карталарға сәйкес бала лексиканы оңай есте сақтайды, сөйлемдер жасайды және әңгімелер. Ақылды карта әдісі назар аударуға мүмкіндік береді тақырыбы, қалыптастыру және байыту бойынша мақсатты жұмыс жүргізу сөздік және біртұтас сөйлеуді дамыту. Ақыл-ой картасымен жұмыс жасай отырып, балалар бірлестіктері дамиды, сөздік қорын толықтыру және жандандыру, сөздің мағынасын қалыптастыру, қиялдың дамуы. Бала өзінің дамуында қарапайым логикалық операциялардан өтеді: заттарды салыстыру, салыстыру, кеңістіктегі орналасу, шеберлікке ортақ және ажырамас бөліктерді сандық анықтау, заттарды талдау, саралау, жіктеу.

Ақылды карталарды құрастырудың және пайдаланудың теориялық негіздері. Біздің қоғамымыздың барлық салаларында - әлеуметтік, саяси, мәдени саласында болып жатқан жаһандық қайта құрулар болашақта елдің интеллектуалды әлеуетін анықтайтын және оның өркендеуі мен дамуының шарты болып табылатын білім беру жүйесіне әсер етпеуі мүмкін емес.

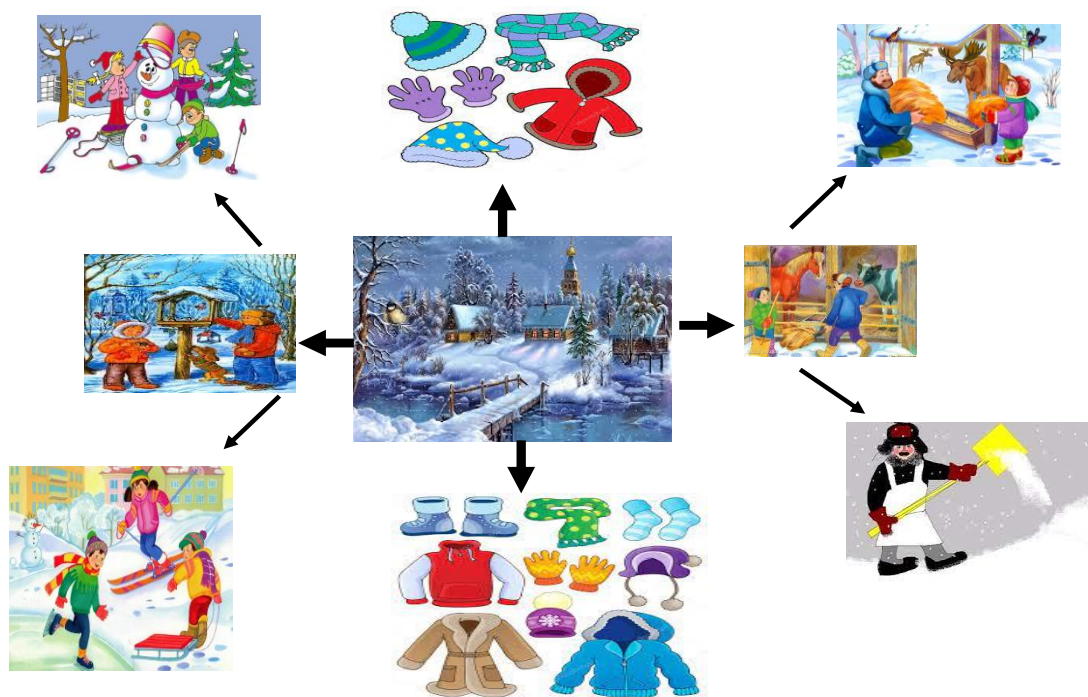
Оқу орны қарапайым білім беру мен оқыту көзі болмауы керек. Ол баланың жеке басын дамытуға, білім берудің қазіргі сапасын анықтайтын шешуші құзыреттіліктерді қалыптастыруға бағытталуы керек.

Тони Бьюзан - өзін-өзі дамыту, есте сақтау және ойлауды дамытушы маман. Ақпараттармен әртүрлі вариациядағы немесе басқа атаулармен жұмыс істеу тәсілі Тони Бьюзаннан бұрын болған. Алайда, ақпарат карталарымен жұмыс жасаудың тиімді әдісі ретінде ақылды карталар идеясын танымал еткен Тони Бьюзан болды. Әдісті Ресейде Санкт-Петербург университетінің профессоры Бершадская Елена Александровна зерттейді. Бұл әдістің теориялық мәселелерін Михаил Евгеньевич Бершадскийдің сайтынан табуға болады [4].

Ақылды- карта бұл ақпаратты есте сақтаудың ерекше және қарапайым әдісі, оның көмегімен балалардың шығармашылық-та, сөйлеу ерекшеліктері де дамиды, ойлау

белсенділігі артады. Ақылды- карта әдісі мектепке дейінгі технологиялар әлеміне педагогика ғылымдарының кандидаты Валентина Михайловна Акименконың арқасында келді, ол балаларда байланыстырып сөйлеуді дамыту үшін осы әдісті қолдануды ұсынды.

Жасалған ақыл-ой карталары объектілердің көптігімен және білім арасындағы себеп-салдар байланыстарының санымен, пайда болған сұрақтарға жауап іздеудің кеңейтілгендігімен ерекшеленді. Олар суреттерде бейнеленген өз шығармашылықтарымен ой қозғаудың қызықты желісін көрсетті. Ақылды карта әдісі ерекше, өйткені топтарда бір тақырып бойынша әртүрлі балалар әртүрлі карталарды жасайды (суреттерді, таңбаларды тандайды; олар қажет деп санайтын белгілер). Карта блоктарға бөлінгендіктен, карта жақсы есте қалады. Біраз уақыттан кейін ақылды картаны қайта қарау балаларға осы тақырып бойынша білгендерінің бәрін есте сақтауға, сондай-ақ жаңа бағыттарды көруге, идеялар пайда болады, қосуға, аяқтауға мүмкіндік береді [4].

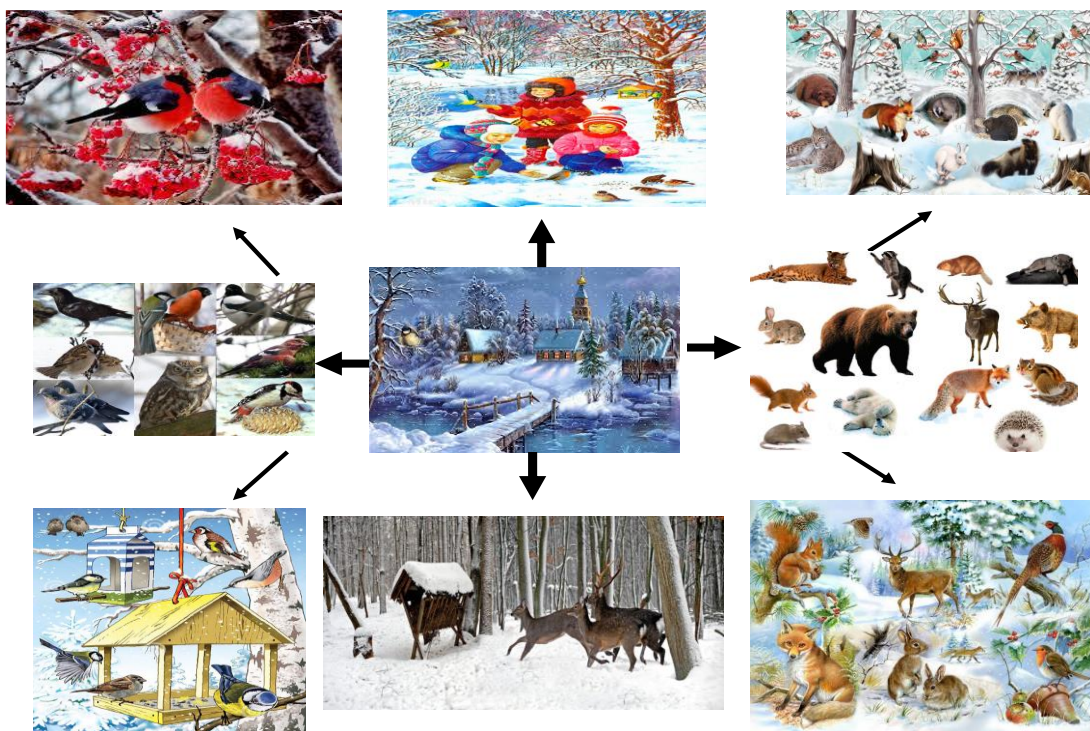
«Қыс қызықтары» тақырыбында ұйымдастырылған оқу қызметінде *ақылды картаны* пайдалану барысында тоқталамыз.

Мақсаты: табиғаттағы маусымдық өзгерістер мен жануарлардың өмір салты арасындағы байланысты орнатуға үйрету, балалардың бойында бақылау, сөйлемдер құру, қорытынды жасау қабілетін дамыту, табиғатқа деген жанашырлық сезіміне тәрбиелеу. Балалармен қыс мезгілінің ерекшеліктері туралы әңгімелесеміз. Қыс мезгіліндегі жан-жануарлардың, адамдардың, өсімдіктердің тіршілігіне жеке-жеке тоқталамыз. Балалар 3-шағын топтарға бөлінеді, үстелдерге барып, алдын-ала дайындалған суреттерді алады:

- 1 топ – адамдардың тіршілігі туралы.
- 2 топ - жануарлар әлемі туралы.
- 3 топ - өсімдіктер әлемі туралы.

Таңдалған суреттердің көмегімен балалар ақылды- карталарды жасайды.

Адамдардың, жануарлардың, өсімдіктердің қыс мезгіліне бейімделуі туралы түсіндіреді. Ұқсас және ерекше ортақ белгілерін табуға үйренеді. Балалар картаны пайдаланып қыс туралы әңгіме құрастырады.

Ақылды карта әдісін қолдану әсіресе оқу үдерісінде тиімді. Бұл әдісі тақырыпқа назар аударуға, сөздік пен үйлесімді сөйлеуді қалыптастыру бойынша мақсатты жұмыс жүргізуге мүмкіндік береді. Ақылды карталарды қолдану барысында балалар белгілі бір сөздер мен сөз тіркестерін қолдануды үйреніп қана қоймайды, сонымен қатар қарым-қатынас пен оқу үдерісінде сөйлеуді өз бетінше дамытуға мүмкіндік беретін құралдарды алады. Ақылды - карталарды қолдану арқылы сабақ өткізу, балалардың жан-жақты дамуына көмектеседі [5].

Ойымызды қорытындылай келе, біріншіден ақылды карта әдісін балабақшада оқу қызметінде пайдаланудың тиімді жолдарын қарастырдық және оған қатысты әдістемелік әдебиеттермен таныстық. Өз іс-тәжірбиелерінде қолданып көрген Ресейлік әріптестеріміздің еңбектерімен таныса отырып материал жинақтадық. Тәжірбиені іске асыру үшін балабақшамызда білім беру процесінің жоспарына кіргіздік. Нәтижесінде балалар ақылды – карталармен жұмыс жасауға дағдыланып үйренді. Екіншіден тәрбиешілер мен педагогтар балалардың танымдық процестерін дамытудың жаңа тиімді жұмыс әдісін зерттеп, тәжірибеге енгізді. Үшіншіден балалардың сөйлеу тілін дамытуда ақылды карта әдісін «Қатынас» білім беру саласында қолданудың маңыздылығына көз жеткіздік. Балалардың сөйлеу тілі, есте сақтау, шығармашылық, ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал ететінін байқадық. Төртіншіден ақылды - карталарды қолдану арқылы ұйымдастырылған оқу қызметін өткізгенде баланың логикалық ойлауы дамитыны, қызығушылығы арта түскендігі анықталды. Балалар ұжыммен жұмыс жасауды, құрдастарының пікірін тыңдауды, суретке қарап әңгімелеуді үйренді, сөйлеу тілі дамитындығы, байланыстырып сөйлеу мәдениеті қалыптасатыны және өзара түсіністікке, ынтымақтастықта бірге жұмыс жасауға тәрбиелейтіндігімен маңызды болды.

Ақылды картаны тәжірибеде қолдану мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту үдерісінде, қоршаған әлеммен танысу процесінде, баланың қиялын, сөйлеу тілін дамытуда, пайдалы болады деген ойдамыз. Болашақта біздің балабақшамыздың тәрбиешілерінің іс-тәжірбиелерінің нәтижесінде ақылды карта әдісі оқу қызметінде пайдалануға арналған әдістемелік көмекші құрал дайындап ұсынуды жоспарлап отырымыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1.Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319

2. ҚР Президентінің «Қазақстан 2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. Егемен Қазақстан 2014 ж.
3. Жұмабекова Ф.Н. Мектепке дейінгі педагогика. Астана. Фолиант. 2014. - 301 б.
4. Buzan T. Superthinking / Пер. ағылшын тілінен П.А.Самсонов - М.: «Потурри» ЖШҚ, - 2019ж.
5. Акименко В.М. Мектепке дейінгі жастағы балалардың оқу процесінде смарт-карталарды қолдану. Бастауыш мектеп плюс дейін және кейін. – 2012.-№7.

УДК 371.31

ОСНОВЫ ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ОБУЧЕНИЯ В МЛАДШЕЙ ШКОЛЕ

Ёлкина Татьяна Владимировна

yolkinatatyana@outlook.com

Магистрант специальности «Педагогика и психология» ЕНУ им.Л.Н.Гумелева,
г.Астана, Казахстан

Научный руководитель – д.п.н., доцент Уразбаева Г.Т.

Изменения, происходящие в системе образования Казахстана, вызванные социальными переменами, приводит к смене ее парадигмы – в центр внимания педагогического процесса выходит ученик – личность.

Знание и учет его особенностей в процессе обучения становятся приоритетными целями образования. Одним из способов достижения этих целей является личностно – ориентированное взаимодействие учащихся и учителя – дифференцированное и индивидуальное обучения, которые позволяют сделать обучение максимально эффективным. При дифференцированном обучении ученик-личность развивает и реализует свои способности в полной мере, активизирует познавательный интерес, тем самым становится подлинным субъектом учения, умеющим и желающим учиться.

Дифференциация в общем смысле означает расчленение, расслоение целого на составные части. Унт И.Э. в своей монографии «Индивидуализация и дифференциация обучения» под дифференциацией подразумевает «учет индивидуальных особенностей учащихся в той форме, когда учащиеся группируются на основании каких-либо особенностей для отдельного обучения; обычно обучение в этом случае происходит по нескольким различным учебным планам и программам» [1]. С точки зрения Rick Wormeli педагогическая дифференциация – «набор лучших практик, используемых для максимизации обучения учащихся» [2, с.3]. Лучший педагог МОН РК и топ-50 лучших учителей мира Жумабеков А. подчеркивает, что индивидуальный подход к каждому ученику – это один из основных принципов учителя [3]. Осмоловская Н.М. пишет, что необходимость дифференциации проистекает от имеющихся у людей различий [4, с. 5]. В условиях классно-урочной системы без введения дифференциации процесс обучения организуется одинаково для всех учащихся и оказывается по-разному эффективен для них.

Как многоаспектное понятие дифференциация направлена на решение нескольких задач:

- психолого-педагогической. Создание условий, при которых раскрываются задатки, интересы и способности каждого школьника;
- дидактической/методической. Развитие мотивации к приобретению новых знаний;
- социальной. Целенаправленное воздействие на формирование творческого, интеллектуального потенциала каждого обучающегося или группы учащихся внутри одной школы или класса; способствует самоутверждению личности и повышению уровня притязания [5, с.41].

Дифференциация обучения имеет две стороны: внутреннюю (учет возможностей и способностей обучающегося) и внешнюю – комплектование классов (групп) по углубленному